

S A M E N V A T T I N G

(resumen en holandés)

De Codex Vindobonensis Mexicanus I is een Mixteeks beeldhandschrift, stammend uit de tijd van voor de Spaanse inval in Mexico (1519). Een in het Latijn geschreven tekst op de achterzijde bevestigt dat de codex zich al in 1521 in Europa bevond. De voorzijde van het vouwboek beslaat 52 pagina's en is in een nauwkeurige en statige stijl beschilderd. De stijl van de achterzijde, die slechts 13 pagina's telt en van de hand van een andere auteur is, is meer cursief: een aantal aantoonbare fouten doen vermoeden, dat het om een copie gaat.

Voor de interpretatie van de codex is het in eerste instantie nodig zich rekenschap te geven van de karakteristieken van de oud-Mexicaanse schilder- of schrijfkunst, die men kan aanduiden als pictografie: een lang en gedetailleerd geheel van informatie wordt vastgelegd door middel van figuratieve voorstellingen, waarin meerdere categorieën van tekens te onderscheiden zijn. Onze kennis van de tekens en pictografische conventies stoelt vooral op de analyse van beeldhandschriften uit de vroeg-koloniale tijd, die verklarende teksten (glossen) in Indiaanse talen of in het Spaans bevatten.

In tweede instantie is het noodzakelijk om in de codex samenhangende clusters van informatie (thema's) te vinden en die te vergelijken met gegevens uit andere bronnen - dat zijn niet alleen beeldhandschriften, kronieken en archiefstukken, maar vooral ook de nog steeds voortlevende oude gebruiken, kennis en ideeën in Indiaanse gemeenschappen. Hierbij valt de scheve verhouding op, dat de Indianen vandaag de dag wel steeds het object van onderzoek zijn maar zelf niet of nauwelijks deel krijgen aan de resultaten. Een triest feit, dat samenhangt met de koloniale onderdrukking, waaronder zij nog steeds te lijden hebben, en met de dubbelhartige mentaliteit van de on-indiaanse bovenlaag, die e-

nerzijds de oude beschavingen nationalistisch bejubelt, anderzijds de directe erfgenamen van diezelfde beschavingen als primitief discrimineert.

In mijn visie begint de voorzijde van Vindobonensis (p.52) met een tekst die refereert aan de instelling van de fenomenen, die het leven op aarde bepalen (dag, nacht, de cycli der goddelijke natuurkrachten, dood, cultus, water, bergen), en aan enkele belangrijke oorden van de Mixteekse regio. Dit begin wordt gesteld in de hemel, d.i. tevens het Hemel-Oord, waarschijnlijk identiek met de berg Cahua caandihui vlakbij Apoala, een dorp in het Mixteekse Hoogland. Zoals ook verhaald wordt in een mythe, samengevat door de Dominicaan Gregorio García rond 1600, leeft daar het eerste oerpaar, Heer 1 Hert en Vrouwe 1 Hert, verwekkers van een serie veelal niet-menselijke wezens (pp.51-50). Een aantal van dezen begeeft zich naar een grote boom, waarschijnlijk ook in Apoala (p.50-IV).

Een tweede Oerpaar wordt gevormd door Heer 8 Krokodil en Vrouwe 4 Hond, ouders van de "Jonge Maisvrouw" en twee dierlijke personages, die jade en goud voorstellen. Dit oerpaar verricht cultische handelingen voor dertien met name genoemde stenen (p.49).

Uit een vuursteenmes wordt de protagonist van de codex geboren, Heer 9 Wind "Quetzalcoat1"(p.49-IV). Een lijst titels van deze 'cultuurheros' volgt (p.48-I/II). Hij ontvangt zijn attributen in het Hemel-Oord en daalt af naar de aarde, waar hij begroet wordt door het tweede Oerpaar en hun kinderen (pp.48-49). Na een onderhoud met het eerste Oerpaar neemt hij de taak op zich om het hemelwater te brengen naar de verschillende oorden van het Mixteekse land. Door deze handeling bepaalt hij tegelijk voor elk oord een datum, die niet van chronologische maar waarschijnlijk van emblematische aard is en die het begin van een specifieke dynastie markeert. De betreffende plaatsen met hun data worden opgesomd in tien pagina's (pp.47-38). Herkenbaar zijn o.m. Tilantongo (Zwarte Stad, p.42-III), Jaltepec (Zandberg, p.42-IV), de grote vulkanen (p.39-I) en, meer hypothetisch, Mogote del Cacique (Vuursteenstad, p.42-III), Icxitlan, Tequixtepec, Miltepec, en Tataltepec (Voetplaats, Schelpberg, Pijloord, Vuuroord, p.44

-III/IV). De lijst plaatsnaam gliefen wordt afgesloten met dertien knopen, die kunnen worden geïnterpreteerd als een beklemtoning van de eenheid van dit hele gebied (p.38-III).

Heer 9 Wind heeft een onderhoud met verschillende afstammelingen van het eerste Oerpaar, waarop twee hunner een grote boom (die van p.50-IV) gaan bewerken. De boom opent zich en "baart" 51 personen (pp.37-35). Twee van dezen, Heer 1 Bloem en Vrouwe 13 Bloem, huwen en krijgen een dochter, Vrouwe 8 Krokodil, de 52ste persoon dus die tot deze groep behoort. De vader, Heer 1 Bloem, spreekt tot Heer 9 Wind (p.35), die optreedt als 'huwelijksgezant' en regelt dat een ander uit de boom geboren persoon, Heer 5 Wind, huwt met Vrouwe 8 Krokodil in Rivier met de Handvol Veren, oftewel Apoala (Yuta tnoho, "Rivier die uitrukt" in het Mixteeks). Een parallel vormt codex Nuttall p.36, waarop een reeks toponymische hiërogliefen met die van Apoala tot één geheel zijn samengevoegd: ze zijn thuis te brengen als plaatsnamen binnen de vallei waarin het dorp Apoala zich bevindt, n.l. de waterval en de grot aan beide uiteinden van de vallei, en de tweede rivier, die in de vallei samenkomt met de "Rivier die uitrukt".

Het paar Heer 5 Wind en Vrouwe 8 Krokodil wordt gekarakteriseerd als ouders of voortbrengers van elementen uit de natuur: planten, ongetemde dieren, onbewerkte stenen en de niet-menselijke wezens, die alom inde natuur aanwezig zijn en die de (menselijke) dynastiën hebben ingesteld (p.34). Deze wezens komen overeen met de nog steeds vereerde ñuhu, "Aardgeesten", "Goden", die inde codices meestal worden uitgebeeld als kleine, steenachtige figuurtjes met grote tanden.

Heer 9 Wind brengt een offer in Apoala, waar een andere groep, van 26 personen, samenkomt o.l.v. Heer 4 Slang en Heer 7 Slang, eerder genoemd als zonen van het eerste Oerpaar (pp.33-32). Meteen hierna begint Heer 9 Wind met een vuurboorrite, ter inauguratie van een reeks tempels en stoombaden (pp.32-IV, 31).

Meerdere rituelen volgen, waaraan steeds personen uit de eerder genoemde groepen (alle verbonden met Apoala) deelnemen. Een oordoorboring geeft hun een vorstelijke status (pp.30-27). Een rite voor mais en regen garandeert de vruchtbaarheid van het land (pp.27-26). Men drinkt de eerste pulque, een rite, die ook typerend is voor vorsten (p.25). Door het eten van hallucinogene

paddestoelen wordt een visioen van de toekomst verkregen (p.24).

Na al deze voorbereidingen komt de Zon op, wellicht in Santo Domingo Tonaltepec (p.23). De verschillende personen verdelen zich over het Mixteekse land, waarbij zij door middel van vuurboorriten ceremonieel bezit nemen van hun vorstendommen (pp.22-1). Er is een duidelijke parallel tussen de in deze pagina's genoemde plaatsen en data en die in de lijst van pp.47-38). Onder de plaatsnamen bevinden zich typisch Mixteekse hieroglyfische aanduidingen van de windrichtingen, die schijnen te corresponderen met werkelijk bestaande, maar slechts hypothetisch identificeerbare oorden.

p.21 Schaakbordberg/Gespleten berg:	Noorden (Tepeji?)
p.17 As-eiland	:Westen (Nejapa?)
p.15 Schedeltempel	:Zuiden (Grot in Chalcatongo)
p.13 Hemel	:Oosten (Cahua caandihui bij Apoala)
p.11 Hart van het aardmonster	:Centrum.

De personen die ceremonieel bezit nemen van al deze oorden worden ook in andere bronnen genoemd: zij zijn de "Heren van Apoala", die de wetten en ritens hebben ingesteld en de dynastiën hebben gesticht. Later werden zij waarschijnlijk als vergoddelijkte voorouders vereerd.

De achterzijde van Vindobonensis behandelt de dynastie van Tilantongo, een der belangrijkste Mixteekse stadstaten. De informatie is vrijwel uitsluitend genealogisch en chronologisch. Door vergelijking met andere Mixteekse beeldhandschriften (vooral Bodley en Nuttall) is de genealogie vrij precies te reconstrueren. De belangrijkste vorst uit de Mixteekse geschiedschrijving, Heer 8 Hert "Tijgerklauw", wordt behandeld op p.VII-3/p.IX-2. Hij was een zoon van Heer 5 Krokodil, die de hoogste priesterlijke waardigheid in de Hemeltempel van Tilantongo had bekleed (p.VI). Door de Mixteekse dynastiën te relateren aan de Nahua en Zapoteekse geschiedenis en lettend op de banden van Heer 8 Hert met de Tolteken, zou men hem kunnen dateren van 1115 tot 1167 n.C. of 52 jaar eerder.

Zulke chronologische berekeningen situeren het begin van de in de Mixteekse codices behandelde geschiedenis in de Xde eeuw n.C., d.w.z. gelijktijdig met het begin van wat archeologisch de post-klassieke periode wordt genoemd.

De mythische oorsprong van de Mixteekse vorsten uit de Boom van Apoala, die centraal staat op de voorzijde, is op de vatten als een in metaforen en religieuze termen gestelde bevestiging van de aloude ideologische (op tijdruimtelijke ordeningsprincipes gefundeerde) eenheid van de Mixteekse samenleving. Voor de Indianen, in de huidige crisistoestand van algemene achterstelling en manipulatie, is de manifestatie van zo'n verbond "van harten, van jade en goud" (p.38-III) meer dan ooit actueel.

- - - - -

